

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2014

Monika Zelenková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Judaismus a křesťanství – tradice a zvyky

Monika Zelenková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Judaismus a křesťanství – tradice a zvyky

Monika Zelenková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce paní Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. za její cenné rady, připomínky, milý a vstřícný přístup a nekonečnou trpělivost. Mé poděkování patří i P. Jiřímu Hájkovi, faráři římskokatolické církve, který mi půjčil potřebnou literaturu a vysvětlil mi některé nejasnosti, na které jsem v průběhu zpracovávání bakalářské práce narazila.

Obsah

1 Úvod	7
2 Judaismus	9
2.1 Narození.....	12
2.2 Manželství	17
2.2.1 Tradiční židovské zásnuby	17
2.2.2 Sňatek	18
2.2.3 <i>Levirátní</i> sňatek	22
2.2.4 Rozvod.....	22
2.4 Úmrtí.....	24
3 Křesťanství	27
3.1 Narození – svátost uvedení do křesťanského života (iniciace)	30
3.2 Manželství – posvátná smlouva založená na božském právu.....	33
3.2.3 Rozvod.....	35
3.4 Úmrtí.....	36
4 Komparace judaismu a křesťanství	39
5 Závěr	42
6 Seznam použité literatury	43
7 Resumé	45

1 Úvod

Judaismus a křesťanství jsou velké monoteistické systémy, které jsou historicky neoddělitelně spjaty. Mají společné kořeny a vycházejí ze stejné etické podstaty, „Desatera Božích přikázání“. Obě náboženství byla utvářena velkými proroky na pozadí dějin. Dějiny vnímají jako proces jdoucí od stvoření světa až po jeho konec. Spojuje je víra v jediného Boha, jehož poselství mají obě náboženství zaznamenána ve svatých spisech.¹

Cílem mé bakalářské práce je informovat o průběhu obřadů životního cyklu člověka židovského, respektive křesťanského vyznání a jejich komparace. Práce je tématicky rozdělena do dvou velkých okruhů podle náboženství, kterým se budu věnovat, tedy jeden okruh je věnovaný judaismu a druhý křesťanství. Každý ze dvou okruhů bude ve svém úvodu obecně informovat o příslušném náboženství pro snazší pochopení obsahu následujících kapitol. V těchto kapitolách budu metodou deskripce seznamovat s konkrétními zvyky a tradicemi, které souvisí s jednotlivými etapami lidského života, s narozením, uzavřením manželství a s úmrtím. Zaměřím se vždy na výklad vzniku tradice, průběhu oslav a významu pro život člověka. V závěru práce provedu komparaci popisovaných obřadů.

Židé jsou po staletí pronásledovaná menšina. Byli nuceni žít v *diaspoře* a usilovat o udržení soudržnosti a jednoty židovského společenství.² Průběh náboženských obřadů, vycházejících z příkazů *Tóry*, se ale v jednotlivých zemích liší. Průběh obřadu je ovlivněn školami, které v dané lokalitě působily, mentalitou národa a sociálními podmínkami na území „hostící“ země. Pro komparaci s křesťanskými obřady se proto omezím na obecný, do podrobností nezacházející popis židovských ritů.

Ježíš Kristus si přál zachování jednoty církve, přesto se od té původní, katolické, oddělila náboženská společenství s odlišnými obřady.³ Ve své práci se zaměřím na obřady katolické církve.

¹ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 227.

² SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 22.

³ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 16, 18.

Použitá literatura je pouhým zlomkem všech dosud vydaných publikací o historii a vývoji náboženství a s nimi spojených tradic a zvyků. Mým cílem je vytvořit ucelený výklad zaměřený na velmi zajímavou a nadčasovou látku, se kterou se ve svém životě setká každý z nás a vhodným způsobem zprostředkovat informace z různých zdrojů.

2 Judaismus

Judaismus je tradiční, celosvětově rozšířený, přes tři tisíce let starý, monoteistický náboženský systém. Bůh v něm stává na vrchol stvoření člověka a člověk je středem jeho zájmu.⁴ Židovský Bůh tvoří svět z ničeho. Je milující, spravedlivě trestající a není neomylný. Židovství orientuje člověka na život v tomto světě se všemi radostmi i starostmi a klade velký důraz na vzdělávání a poznání. Podle tohoto optimistického náboženství je svět ve své podstatě dobrý a nemůže být ovládnutý zlem. I člověk a jeho tělesnost jsou ve své podstatě dobrými.⁵

Židovství řídí celý život člověka prostřednictvím předpisů, příkazů a zákazů. Tyto příkazy a zákazy se nazývají *micvot*.⁶ *Micvot* je možné porušit jen v případě, pokud jde o lidský život.⁷ Židovská společnost má svou do sebe uzavřenou kulturu, používá vlastní pojmy, představy a výrazy.⁸

Judaismus se předává písemnou tradicí. Židé zapisovali své svaté dějiny do tzv. *Tenakhu*. Tyto spisy Starého zákona tvoří podle židovského kánonu 39 knih, které se dále dělí na Pět knih Mojžíšových – Pětikniží, *Pentateuch* (*Tóra - Zákon*), dále Knihy prorocké (*Neviim*) a ostatní spisy (*Ketuvim*).⁹ Pod pojmem *Tóra* je třeba si představit ústní i písemnou interpretaci ve třech základních rovinách. První představuje *Pentateuch*, který se v podobě čtení *Sefer Tóra* stal pravidelnou součástí synagogální bohoslužby, druhá je souhrn učení, jež bylo zjeveno Bohem v podobě písemné i ústní *Tóry*, později zapsané v *Talmudu* a dalších autoritativních komentářích a ve třetí se nachází veškeré židovské učení včetně jeho budoucích autoritativních podob, které již byly Mojžíšovi zjeveny.¹⁰ Starý zákon je pro Židy závazný. Podle něj jsou si všichni lidé rovni, a proto Zákon předepisuje úctu vůči každému člověku a přikazuje péči o chudé, vdovy, sirotky a nemocné a jinak společensky znevýhodněné.¹¹ *Talmud*, obsahující výklad a rozšíření *Tóry* o názory různých autorit, závazný není. V současné

⁴ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 93.

⁵ DEMJANČUKOVÁ, D. *Přednáška – Dějiny náboženství*.

⁶ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 25.

⁷ DEMJANČUKOVÁ, D. *Přednáška – Dějiny náboženství*.

⁸ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 190.

⁹ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 95.

¹⁰ PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 208.

¹¹ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 96.

době zahrnuje 18 svazků a stále se dopisuje. Představuje tedy otevřenou, trvale doplňovanou knihu.¹² Duchovní cesta, po které by se měl Žid svým životem ubírat, vychází z náboženského zákona, *halachy*.¹³

Židovský kalendář začíná stvořením světa, ke kterému došlo roku 3760 před naším letopočtem. Abychom získali židovský letopočet, musíme přičíst 3760 k letopočtu podle gregoriánského kalendáře.¹⁴ Židé se řídí lunárně solárním kalendářem, jejich kalendářní rok tedy má 354 dní. V devatenáctiletém cyklu se 7x vloží jeden celý přestupní měsíc, aby se vyrovnal nesoulad v počtu dní v roce. Židovský rok je členěn na sedmidenní úseky.¹⁵ Sedmý den v týdnu je sobota, významný svátek judaismu – *sabat* (odpočinek). V židovském uspořádání času začíná židovský den večerem předešlého dne při objevení první hvězdy a končí se západem slunce.¹⁶

Protože Židé plní předepsané povinnosti během všedního každodenního života, není hlavním centrem realizace židovského kultu chrám – *synagoga* (shromáždění), ale odehrává se v jejich příbytcích. Centrem, ve kterém se odehrává soužití židovského společenství, je *synagoga*. *Synagoga* plní tři základní funkce. Slouží jako modlitebna (*bet tefilla*), škola, respektive místo vyučování náboženského zákona (*bet midraš*), a ke shromažďování při veřejných jednáních obce (*bet kneset*).¹⁷

Pro její vnější architekturu neexistuje žádný předpis.¹⁸ Klasická *synagoga* má obdélníkový půdorys. Jedna její strana směřuje k Jeruzalému. Na této stěně je pak uvnitř *synagogy* umístěna skříňka na *Tóru*.¹⁹ Řešení interiéru podléhá předpisům a požadavkům náboženské tradice, které specifikuje *halacha*.²⁰ Vnitřní prostor je podle možností rozdělen na dvě části, jedna část je určena mužům, druhá ženám.²¹ Lavice uvnitř budovy jsou rozestaveny tak, aby věřící seděli čelem ke schránce na *Tóru*.²²

¹² DEMJANČUKOVÁ, D. Přednáška – *Dějiny náboženství*.

¹³ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 26.

¹⁴ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 16.

¹⁵ DEMJANČUKOVÁ, D. Přednáška – *Dějiny náboženství*.

¹⁶ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 97.

¹⁷ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 21.

¹⁸ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 48.

¹⁹ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 96-98.

²⁰ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 31.

²¹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 17.

²² DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 96-98.

Uprostřed *synagogy* je podium (*bima*), ze kterého je předčítána *Tóra*.²³ Interiér *synagogy* je většinou vyzdoben velmi jednoduše, protože židovství zakazuje zobrazování Boha nebo postav z *Tóry*.²⁴

Kořeny židovského náboženství vycházejí od Abrahama, kterému Bůh zjevil v okamžiku osvětlení. „*Jeho jediného jsem povolal, požehnal jsem mu a rozmnožil jsem ho.*“ (Iz 51,2) Toto požehnání ho ustanovilo a předurčilo k tomu, aby se stal praotcem, poradcem a učitelem národa, který bude nositelem společného principu pohledu na život za všech okolností v časech dobrých i zlých. Ten se stal závazný pro všechny následující generace, bude chráněn a svěcen. K podepření všech těchto myšlenek uzavřel Abraham s Hospodinem smlouvu (*brit Avraham*), která má ale velmi zvláštní formu. Smlouva je potvrzena zásahem do těla Abrahamových potomků. Tento jedinečný a trvalý symbol posvěcení života bude již svým umístěním na intimním místě připomínat, že přirozený akt rozmnožování je podřízen Božímu příkazu.²⁵

²³ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 25.

²⁴ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 49.

²⁵ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 165-168.

2.1 Narození

Porod je judaismem odedávna chápán jako radostná a požehnaná událost, spojená s určitým nebezpečím. Aby se nebezpečí předcházelo, doprovázely porod určité zvyky a zásady. Některé zvyky, například otevírání všech dveří v domě dokořán nebo rozvázání všech uzlů, které měla rodička na sobě, byly převzaty z folkloru okolních národů. Do některých zvyků se promítly židovské náboženské symboly, a proto se při porodu četly biblické texty. Při těžkém porodu se rodičce vkládaly do rukou klíče od *synagogy* a v její blízkosti se pokládaly tištěné amulety s textem žalmu 121 a jmény ochranných andělů. Na ochranu matky i dítěte před démony byly pořádány modlitby na hrobech zbožných předků. V případě, že novorozeně byl chlapec, konala se noční shromáždění, při kterých se recitovalo židovské vyznání víry (*šema jisrael*). To mělo fungovat jako ochrana před démony, kteří chtějí zabránit obřízce.²⁶ V tomto ohledu se považovala za nejrizikovější poslední noc před obřízkou. Proto se v domě novoroďičky shromáždili muži i ženy, zapálili svíce, odříkávali modlitby a studovali žalmy.²⁷

Narození dítěte mužského pohlaví a jeho přijetí do komunity věřících je v judaismu spojeno se symbolem smlouvy, tzv. „smlouvy Abrahámovy“ – obřízkou (*brit mila*): „Každý mužského pohlaví, jemuž je osm dní, ať je u vás obřezán“ (Gn 17, 12). Obřízka je v židovském náboženství chápána jako viditelné znamení smlouvy mezi Bohem a jeho vyvoleným lidem a spolu se *sabatem* se stala historicky nejdůležitějším symbolem judaismu.²⁸ Vyjadřuje myšlenku podrobení tělesnosti morálnímu zákonu a usměrnění pudovosti k plnění příkazu obnovování života.²⁹ Obřízka se může konat v *synagoze*, nemocnici nebo doma a vždy se koná ve dne.³⁰ Vyžaduje se účast deseti dospělých mužů (*minjan*).³¹ Nikdy se nesmí konat dříve než osmý den po narození. Jsou-li nějaké pochybnosti o přesném čase narození dítěte, provede se obřízka devátý den. Je-li naprosto jisté, že jde o osmý den od narození, je možné obřízku provést i o *sabatu* či jiném biblickém svátku, v případě odložené obřízky se v těchto svátečních dnech konat nesmí.³² K obřadu obřízky se posadí kmotr (*sandak*)

²⁶ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 31, 32.

²⁷ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 23.

²⁸ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 132.

²⁹ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 71.

³⁰ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 168-170.

³¹ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 71.

³² DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 168-170.

na jedno ze dvou sedadel, které dohromady tvoří tzv. Eliášovo křeslo (*kise šel elijahu*). Druhé sedadlo je symbolicky určeno proroku Eliášovi, který je pokládán za věčného Božího posla, vysílaného k jeho lidu a při tomto aktu plní úlohu svědka a ochránce chlapce. Stát se *sandakem* je považováno za privilegium, kterého se dostává většinou dědečkům, ale tato čest může být prokázána i komukoliv jinému.³³ Zbožný muž s příslušnými lékařskými a rituálními znalostmi (*mohel*), převezme z rukou kmotra (*kwater*) chlapce³⁴ a položí ho *sandakovi* na kolena, která při tomto svatém aktu představují oltář.³⁵ *Mohel* ve slavnostním oděvu moderními nástroji za preventivních hygienických opatření a s využitím poznatků moderní vědy provede obřízku; odstraní předkožku pohlavního údu chlapce a ránu odsaje. Dříve obřízku vykonával otec dítěte kamenným nožem. Této úlohy by se otec dítěte mohl ujmout i dnes, musel by ovšem být vybaven teoretickými i praktickými zkušenostmi. Svoji oprávněnost k provedení obřízky by musel obhájit před odpovědnými úřady.³⁶ Po samotné obřízce pronese otec požehnání. *Mohel* požehná pohár s vínem.³⁷ Při obřadu obřízky dostává chlapec hebrejské jméno, jehož součástí je tradičně i jméno otce a které v dalším životě používá při náboženských úkonech. V aškenázské oblasti (střední a východní Evropa) je zvykem pojmenovávat novorozence pouze po zemřelých příbuzných.³⁸ Židé přikládají pojmenování člověka značnou důležitost, protože jméno je od biblických dob součástí duše.³⁹ Na závěr slavnosti *mohel* zpívá píseň chvály Hospodina za příkaz obřízky a otec chlapce děkuje Bohu za přijetí jeho novorozeného syna do svazku Abrahamova. Čtvercové plátno, na kterém chlapec leží při obřadu obřízky, se rozstříhá na pruhy, které se sešijí do dlouhého pásu, povijanu (*chitul*), který je vyšit ornamenty a tradičními nápisy, například jménem, datem narození a požehnáním „k Tóře, manželství a pro dobré dny“.⁴⁰ Povijan se ukládá v *synagoze* a při příležitosti její první návštěvy otce se synem je použit k ovázání svitku *Tóry*.

Někdy nastanou okolnosti, kdy k obřízce dojde později nebo nikdy. Odklad obřízky bývá nejčastěji ze zdravotních důvodů a o termínu vykonání obřízky rozhoduje

³³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 174.

³⁴ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 71.

³⁵ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 174.

³⁶ Tamtéž, s. 171.

³⁷ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 72.

³⁸ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 132.

³⁹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 25.

⁴⁰ BAUMANN, A. H. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 68.

lékař. K obřízce dospělých mužů dochází většinou z důvodu konverze k židovství.⁴¹ Život přináší ovšem i jiné negativní okolnosti, které obřízku oddálí či úplně znemožní. V případě, že k obřízce z nějakého důvodu vůbec nedojde, nemá to vliv na národnost – takový Žid je přesto neobřezaným Židem.⁴²

Při společné hostině, oslavující Boží přikázání (*se'udat micva*) se všichni usadí u sváteční tabule ponořené do zářivého světla. Atmosféru umocňují *sabatové* svícný. Mimo jiné u této hostiny dojde na tradiční lámání chleba a pije se víno. Během hostiny se pronášejí přípitky a proslovy, pronášejí se myšlenky z *Tóry*. K děkonné společné modlitbě po jídle se pouze u příležitosti oslavy obřízky přidává ještě báseň novohebrejského autora (*pijut*). Před zahájením modlitby se naplní sklenice vína a po jejím skončení a po pronesení příslušného požehnání se za účasti matky kolektivně vypije.⁴³

Vykoupení prvorozeného syna (*Pidjon ha-ben*) je další obřad podložený biblickým příkazem. Koná se třicátý první den po narození chlapce (některé prameny uvádějí den třicátý), připadá-li na tento den svátek, potom až v den následující. Podle Bible je každý prvorozený syn (*bechor*) určen ke službě Bohu. Židé si tímto obřadem připomínají, že při desáté egyptské ráně byli prvorození Izraele ušetřeni a stali se zasvěcenými Bohu.⁴⁴ Tuto službu však mohou konat pouze synové z rodu *kohenů* a *levitů*. Prvorození synové ovšem musí být z této povinnosti vykoupeni. Děje se tak prostřednictvím přítomného příslušníka kněžstva (*kohen*), kterému otec prvorozeného syna nabídne výkupné. *Kohen* výkupné přijme a syna otci vrátí. Při této slavnosti se používají zvláštní mince v hodnotě pěti *šekelů*, které jsou později skutečně proměněny za odpovídající obnos, který *kohen* použije k dobročinným účelům.⁴⁵ Z hlediska důležitosti, která je kladena na prvorozeného syna, se jeví zajímavou informace, že pokud proběhl porod císařským řezem, nemá dítě výsady ani povinnosti prvorozeného. Neproběhne-li totiž přirozený porod, nedojde k „otevření lůna“.⁴⁶

⁴¹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 16.

⁴² DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 168.

⁴³ Tamtéž, s. 179, 180.

⁴⁴ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 132.

⁴⁵ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 33.

⁴⁶ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 21.

Při obřadu postřižiny (*chalaka*) jsou chlapcům ponechány postranní vlasy, takzvané pejzy (*peot*). Tento obřad se koná ve věku tří let, výjimku tvoří *chasidé* (přivrženci směru v judaismu, který hlásá radost a pokoru), u kterých se věk chlapců různí. Postřižiny připadají na 33. den od židovských velikonoč a tento svátek se nazývá *Lag ba-omer*.⁴⁷ Symbolizuje konec umírání za Bar Kochbova povstání.⁴⁸

Při narození dívky je její otec při první návštěvě *synagogy* o *sabatu* po narození dcery vyvolán ke čtení *Tóry*. Při tomto obřadu dostává dívka své židovské jméno. Z toho vyplývá, že dívka dostává své jméno dříve než chlapec.⁴⁹

Dětství židovského chlapce je završeno obřadem *bar micva* (syn příkazu), kdy ve věku třinácti let dosahuje náboženské dospělosti, před Bohem je zodpovědný sám za sebe a je mu přiznána svobodná vůle.⁵⁰ Obřad se koná nejčastěji v *synagoze*.⁵¹ Poprvé dostane šálu s trásněmi (*talit*) a připne si *tefilin* (krabička s posvátnými texty).⁵² Trásně (*cicit*) na *talitu* mají Židům připomínat všechna Hospodinova přikázání a jejich povinnost je plnit. *Tefilin* obsahuje texty pojednávající o zasvěcení prvorozených a jeho umístování na ruku a mezi oči připomíná povinnost mít tato slova neustále na paměti.⁵³ Chlapec se stává plnoprávným členem židovské komunity a je povinen plnit všechny náboženské povinnosti. Je počítán do počtu deseti dospělých mužů (*minjanu*), kteří se musí sejít, aby se mohla konat veřejná modlitba. Tohoto obřadu se účastní pouze muži, ženy jsou odděleny. Při obřadu chlapec přednáší text z *Tóry* předepsaným zpěvným způsobem. Poté otec děkuje Bohu za to, že již není zodpovědný za činy svého syna.⁵⁴ Někdy dostane chlapec při této příležitosti darem modlitební knihu s věnováním od svého *mohela*.⁵⁵ Obřad je zakončen slavnostní hostinou.⁵⁶ Důsledkem náboženské dospělosti je kromě plnění náboženských povinností také příprava na manželství. Od

⁴⁷ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 33.

⁴⁸ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 26.

⁴⁹ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 132.

⁵⁰ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 97.

⁵¹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 62.

⁵² DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 97.

⁵³ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 66.

⁵⁴ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 56, 57.

⁵⁵ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 172.

⁵⁶ PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 53.

této události by měl chlapec omezit pobyt ve společnosti žen a měl by si přestat hrát nejen s děvčaty, ale jako dítě vůbec.⁵⁷

Zde bych ještě ráda upozornila na rozdíl mezi dospělostí náboženskou a biologickou. Biologicky dospělý (*gadol*) se stává ve věku 20 let, kdy je podle *Talmudu* završen intelektuální vývoj a kdy se stává právně zodpovědným. V této souvislosti bývá také nazýván syn trestů (*bar onšin*).⁵⁸

V moderní době se koná podobný obřad i pro dívky.⁵⁹ *Bat micva* (dcera příkazu) je označení dívky, která se ve věku dvanácti let stává podle *halachy* nábožensky dospělou.⁶⁰ V tomto věku by již měla být poučena o náboženských povinnostech ženy.⁶¹ Tento rituál nemá pevnou podobu a řídí se zvyky a tradicemi příslušných obcí. Většinou probíhá formou recitace vybraných biblických a liturgických textů. I po tomto obřadu dojde na pohoštění hostů.⁶²

⁵⁷ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 65.

⁵⁸ Tamtéž, s. 59.

⁵⁹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 56.

⁶⁰ PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 54.

⁶¹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 56.

⁶² PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 54.

2.2 Manželství

Logickým vyústěním náboženské výchovy k životu podle naučení *Tóry* je pro Žida uzavření manželství. Vzhledem k tomu, že sňatkem splní pozitivní příkaz *Tóry* „*Plod'te se a množte se*“,⁶³ je manželství potvrzením naděje na trvání izraelského národa a víry a je chováno v nesmírné úctě.⁶⁴ Posvátné spojení mezi mužem a ženou vychází z biblické představy stvoření, kdy Adam znovu najde svoji polovinu, která byla stvořena ve stejný čas jako on, ale byla od něj oddělena a každému z nich bylo určeno jedno tělo. Výstižně, jednou větou, je výše uvedené v *Talmudu* (Berachot 61a) popsáno: „*Původní jednota se stane novým celkem, dvojí samostatností*“.⁶⁵

Židovské právo zná tři prostředky uzavírání zákonného sňatku. První dva právní úkony, převedení věci, která má určitou cenu (*kesef*) a doklad nebo listina (*šetar*) jsou zahrnuty v zasnubách (*ejrusin*). Třetí prostředek, společný život (*bija*), je naplněn samotným aktem uzavření manželství.⁶⁶

2.2.1 Tradiční židovské zasnuby

Židovské zasnuby (*ejrusin*) v tradičním pojetí znamenají příslib s právními důsledky. Protože se upřednostňovala brzy uzavřená manželství v raném věku, nejdříve však v osmnácti letech, následovalo uzavření manželství velmi brzy po zasnubách. Z tohoto zvyku se postupem času stalo pravidlo a v současnosti uzavření sňatku bezprostředně následuje po tradičním zasnoubení při jednom slavnostním aktu.⁶⁷

Nyní je třeba zmínit ještě jeden specifický aspekt, kterým je zprostředkování svatby (*šiduch*). Tuto předběžnou dohodu obstarávají vážení a ctění občané v rámci plnění *micvy*, tedy nezištně, nebo dohazovač z povolání (*šadchan*).⁶⁸ Dojde-li ke sjednání případného manželství, jsou současně sepsány podmínky (*tnajim*), které se vztahují k budoucímu sňatku. Pro případ zrušení zasnoubení či porušení dojednaných

⁶³ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 133.

⁶⁴ BAUMANN, A. H. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 70.

⁶⁵ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 193.

⁶⁶ Tamtéž, s. 203.

⁶⁷ Tamtéž, s. 194.

⁶⁸ Tamtéž, s. 192.

specifických podmínek je v *tnajim* zahrnutá i pokuta (*knas*).⁶⁹ U příležitosti podepsání sjednaných podmínek se sejdou obě rodiny a takto uzavřený smluvní akt následně při malém obřadu oslaví. Dnes se zprostředkování svatby dodržuje převážně v rodinách s východožidovskými kořeny.⁷⁰

2.2.2 Sňatek

Na tomto místě by bylo vhodné uvést výčet dle *Tóry* zakázaných sňatků. Jsou zakázány sňatky mezi příbuznými, a to nejen mezi pokrevními (matka, dcera, sestra, vnučka a teta ze strany otce i matky), ale i s vdovou po pokrevním příbuzném (výjimku tvoří tzv. *levirátní* manželství, viz kapitola 2.2.3, a sňatek s ženinou sestrou po smrti manželky i bývalé). Dále není možné uzavřít manželství s dětmi ženy z předchozího manželství. Je také zakázán sňatek s ženou jiného muže, není-li tato rozvedena podle židovského zákona rozvodovým listem a dále s kýmkoliv z druhého stupně příbuzenství. Jestliže by přesto k uzavření takového manželství nějakým způsobem došlo, bude podle židovského práva neplatné a dítě narozené z takového svazku bude nelegitimní (*mamzerim*). Dítě narozené ze zakázaného smíšeného manželství, kdy jeden z manželů je jiného než židovského vyznání, je posuzováno podle vyznání matky. Je-li matka Židovka, dítě je také židovské národnosti.⁷¹

Pro kněze (*kohen, kohanim*) je kromě výše uvedených zákazů ještě vyloučeno uzavřít manželství se ženou rozvedenou; ženou, která byla osvobozena obřadem *chalica* (viz kapitola 2.2.3); *proselytkou*; ženou pěstující promiskuitní nebo zakázané sexuální vztahy a se ženou, která se narodila z manželství *kohena* a ženy z některých výše uvedených nežádoucích kategorií. Uzavře-li kněz takové manželství a konzumuje ho, je ovšem toto manželství na rozdíl od sňatků zakázaných platné a k jeho případnému ukončení je potřeba rozvodový list. Důsledkem takového manželství je zbavení *kohena* práv a povinností vyplývajících z jeho postavení. Jeho synové jsou nazýváni *chalal* a jsou také zbaveni privilegií a povinností *kohena* a dcery (*chalala*) nesmí uzavřít manželství s *kohenem*.⁷²

⁶⁹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 94.

⁷⁰ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 192.

⁷¹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 96, 97.

⁷² Tamtéž, s. 97.

Po úspěšném *šiduchu* následovaly přípravy k samotnému uzavření manželství. Přípravy probíhaly bez průtahů podle dohodnutého *šiduchu* i podle *tnajim*. Sňatkem totiž dochází k potvrzení právních účinků těchto dohodnutých podmínek. Na význam svatby v judaismu je kladen veliký důraz. Slavnostní nálada a radost byly povinností, kterou rádi spoluprožívali i mudrcové či vládcové a svou přítomností na svatbě prokazovali ženichovi a nevěstě úctu. Vážnost tomuto slavnostnímu aktu dodávají židovské symboly, v tomto případě půst ženicha i nevěsty od rozednění svatebního dne až do ukončení slavnostního obřadu. Zde bych ráda poukázala na zvláštnost v čase počátku půstu, který není jako obvykle v předvečer od západu slunce. Půst má budoucím manželům připomenout posvěcení života a jeho smysl, který nespočívá v hromadění materiálních statků, ale ve vyšším určení. Očekává se, že v tento den budou myšlenky muže a ženy směřovat ke Dni smíření (*Jom kipur*). Krátce před obřadem probíhá společná odpolední bohoslužba, při které ženich i nevěsta odříkají vyznání hříchů (*viduj*). Tomu předchází hlavní modlitba Osmnácti požehnání (*Šmone esre*). Obě tyto modlitby jsou významnou součástí bohoslužby v Den smíření. Svatební den je k tomuto svátku přirovnáván a s tím spojený půst symbolizuje odpuštění hříchů budoucím manželům.⁷³

Vzhledem k tomu, že půst ve svatební den nepatří mezi oblíbené zvyky, je možné obejít náboženské právo tím, že se den sňatku stanoví na den, kdy je půst Zákonem zakázaný. Mezi tyto dny se řadí například *Chanuka*.⁷⁴

Jedním z dalších židovských symbolů, vážících se k uzavření manželství, je rituální koupel (*mikve*). Jejím smyslem je mravní a náboženské povznesení manželského života a jeho posvěcení. Je založena na zavedení období odloučení muže a ženy. Teprve pominou-li příčiny oddělení a po rituálním omytí může dojít ke společnému životu.⁷⁵

V několika po sobě jdoucích týdnech, v období smutku mezi *Pesahem* a *Šavu'ot*, zvaném *omer* a v době mezi postními dny v *tamuzu* (4. měsíc žid. kalendáře) a v *avu* (5. měsíc žid. kalendáře), zvané Tři týdny, se nekonají svatby. I ve dnech státního smutku

⁷³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 196-201.

⁷⁴ Tamtéž, s. 199.

⁷⁵ Tamtéž, s. 200, 201.

se nemůže konat žádná soukromá slavnost, tedy ani svatba.⁷⁶ V období *omeru*, konkrétně 33. den *omeru*, je smuteční období přerušeno svátkem *Lag ba-omer*, který je oblíbeným pro slavení svateb. Symbolizuje konec umírání za Bar Kochbova povstání.⁷⁷ Svatební obřad se obvykle koná v úterý, protože Bůh o tomto dni v biblickém příběhu o stvoření světa dvakrát řekl, že byl dobrý.⁷⁸ Z praktických důvodů se považoval za vhodný den pro svatbu panny středa, protože rabínské soudy zasedaly v pondělí a ve čtvrtek. Když novomanžel zjistil, že nevěsta nebyla panna, mohl ihned podat návrh k soudu. Některé komunity upřednostňovaly nedělní termín s poukazem na první den Stvoření, pátek byl oblíben díky následující volné sobotě a vdovám se jevil jako příznivý den čtvrtek. Opomíjené je pondělí, protože o něm nikde není psáno, že by bylo dobré.⁷⁹ Svatba se nesmí uskutečnit ve sváteční, smuteční či jiné, tradicí stanovené dny.⁸⁰ Obřad se může konat v *synagoze*, v obecním domě židovské obce, doma nebo v přírodě. Důležité je, aby zvolené místo splňovalo podmínky pro důstojný a vážný průběh chystaného obřadu. Na místě, kde se obřad bude konat, je připraven baldachýn (*chupa*). Baldachýn symbolizuje společnou střechu nad hlavou.⁸¹

Pod *chupu* doprovodí ženicha (*chatan*) a nevěstu (*kala*) jejich rodiče nebo kmotrové. Pro tuto příležitost bývají označováni jako *šušbinim* (průvodci). Krátce před obřadem podepisuje ženich za účasti dvou svědků svatební smlouvu (*ktuba*). Svědkové ji poté podepíší také, aby potvrdili, že jim snoubenci byli předvedeni a že budou splněny všechny podmínky právoplatného sňatku. Svatební smlouva je psána aramejsky. Aramejšтина je řeč, kterou se běžně hovořilo v Izraeli ve staletích po babylonském exilu a která je používána ke psaní starých formulí a dokumentů. Svatební smlouva má pevně dané znění a obsahuje obecné i konkrétní povinnosti manžela k jeho nastávající ženě. Manželka tak má jistotu, že o ni bude postaráno i v případě rozvodu či úmrtí manžela.⁸²

Jedna z nejdůležitějších podmínek právoplatně uzavřeného sňatku požaduje, aby muž dal své ženě *kesef* (stříbro). Tradičně to býval nezdobený snubní prsten. Dalším

⁷⁶ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 199.

⁷⁷ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 26.

⁷⁸ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 133.

⁷⁹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 101, 102.

⁸⁰ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 133.

⁸¹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 204, 207.

⁸² Tamtéž, s. 207, 208.

významným úkolem svědků je tedy přesvědčit se o tom, že je prsten připraven. V dnešní době může být prsten nahrazen jakoukoliv věcí skromné hodnoty.⁸³

První část obřadu, zasnoubení (*ejrusin*), které podle židovského práva musí předcházet vlastnímu obřadu uzavření manželství, začíná tím, že nevěsta v bílých šatech, s obličejem zahaleným závojem sedmkrát obejde ženicha.⁸⁴ *Ba'al kidušin*, obvykle rabín, několika vážnými a povzbudivými slovy promluví k přítomným. Následuje naplnění poháru vínem, který *ba'al kidušin* nebo jeho pomocník uchopí a vysloví požehnání nad vínem. Poté požehná zasnoubení. V této chvíli jsou snoubenci vyzváni, aby trochu vína upili. Pijí ze stejného poháru na znamení toho, že budou napříště kalich života vyprazdňovat společně. Po úvodním požehnání navlékne ženich nevěstě prsten na ukazovák pravé ruky se slovy v hebrejštině: "*Tímto prstenem jsi mi zaslíbená podle zákona Mojžíše a Izraele.*"⁸⁵

K časovému oddělení ceremonií zasnub a samotného uzavření manželství se nahlas předčítá *ktuba*. Přestávka může být také vyplněna zpěvem žalmů.⁸⁶

Následuje vlastní uzavření sňatku (*nisu'in*). Tento obřad, který potvrzuje a symbolizuje společný život a přijetí nevěsty do domu jejího muže, se skládá ze šesti požehnání. Protože se ale ještě jednou požehná vínu, zazní celkem sedm požehnání (*ševa brachot*). Stvrzením a naplněním uzavřeného manželství je teprve spojení (*jichud*): novomanželé jsou odvedeni do tiché místnosti, kde spolu o samotě pojí své první společné jídlo. Tím byl vyjádřen skutečný význam *chupy*, totiž společný život.⁸⁷

Poté, co se pár podruhé napije z poháru vína, rozbije se něco skleněného. Tento zvyk má připomínat i ve chvílích největší radosti, že tato radost není úplná, dokud trvá rozptýlení židovského národa.⁸⁸ Střepey současně připomínají zničený jeruzalémský chrám.⁸⁹ Následující hostinou je zahájeno sedmidenní období slavnostních obyčejů.⁹⁰

⁸³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 208.

⁸⁴ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 134.

⁸⁵ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 208.

⁸⁶ Tamtéž, s. 208.

⁸⁷ Tamtéž, s. 209.

⁸⁸ Tamtéž, s. 211.

⁸⁹ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 134.

⁹⁰ BAUMANN, A. H. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 71.

2.2.3 Levirátní sňatek

Tóra v zájmu rozšíření židovského národa pamatuje na tzv. švagrovské (*levirátní*) manželství. Tento institut má řešit situaci, kdy zemře ženatý muž a nezanechá po sobě syna. Z ženy se stane vdaná vdova (*jevama*), protože manželství by mělo v ideálním případě pokračovat s bratrem zemřelého muže. Tato povinnost nevzniká tehdy, pokud by takovým svazkem došlo k incestu či jiné krajně neetické situaci. Když je ale *levirát* z právního hlediska možný a tedy i povinný, nabízí *Tóra* řešení zrušením svazku (*chaliza*). Obřad rozluky má konkrétní podobu, která je ve Starém zákoně vyjádřena řečí symbolů.⁹¹ Bratr zemřelého před rabínským soudem (*bejt din*) prohlásí: „*Nechci tě pojmout za manželku*“. Následně mu žena zuje botu, plivne před něj (podle Bible by mu měla plivnout do tváře) a řekne: „*To si zaslouží muž, který nechce svému bratru zbudovat dům*“.⁹²

2.2.4 Rozvod

Vzhledem k tomu, že je židovství realistické náboženství, zná a uznává rozvod manželství.⁹³ Biblické právo uvádí dvě okolnosti, za kterých je rozvod nepřipustný. Za prvé v případě, že muž křivě obvinil ženu, s níž se oženil, že není panna a za druhé, pokud povinně uzavřel manželství se ženou, kterou znásilnil jako nezasnoubenou pannu.⁹⁴

Rozvod musí navrhnout muž. Muž je ten, který si vzal ženu a tedy jen on se ženy může zase vzdát. Biblické právo tím velmi znevýhodnilo ženu. V průběhu času se postavení ženy při rozvodu zlepšilo zavedením nutného souhlasu ženy s rozvodem.⁹⁵ Jedinou výjimkou, kdy souhlas ženy nebyl vyžadován, byl případ jejího cizoložství.⁹⁶ Rabíni využívali ve prospěch ženy své výsadní právo působit na manžela, aby se rozvedl se svou ženou, je-li tato v manželství oprávněně nešťastná.⁹⁷ Rozvod se uskuteční po splnění tří v Bibli uvedených základních podmínek. V první řadě musí být sepsán písařem (*sofer*) za účasti dvou svědků (*edim*) dokument, rozvodový list (*get*),

⁹¹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 215-218.

⁹² NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 98.

⁹³ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 36.

⁹⁴ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 124.

⁹⁵ Tamtéž, s. 127-129.

⁹⁶ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 229.

⁹⁷ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 127, 128.

který musí manžel předat manželce. Předáním *getu* je splněna druhá podmínka a ve třetím kroku musí manželka opustit manželův dům.⁹⁸ *Get* je psán aramejsky a má přesně určený obsah a vnější formu. Nejdůležitějšími náležitostmi *getu* jsou jména stran a datum a místo sepsání.⁹⁹ Rabínský soudní dvůr (*bejt din*), ve kterém zasedají tři rabíni znalí právních předpisů o manželství a rozvodu, se před sepsáním *getu* snaží rozpadu manželství zabránit a zkoumá stupeň závažnosti důvodu k rozvodu. Jestliže už ale došlo k civilnímu rozvodu a manželé se majetkoprávně vyrovnali, *bejt din* respektuje přání obou stran a manželství rozvede.¹⁰⁰

Rozvedení manželé mohou být znovu spojeni pouze v případě, že žena mezitím nebyla vdaná za jiného muže. Není přitom důležité, za jakých okolností toto další manželství ženy zaniklo, zda rozvodem či smrtí muže.¹⁰¹

⁹⁸ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 125.

⁹⁹ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 86.

¹⁰⁰ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*, s. 125.

¹⁰¹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 229.

2.4 Úmrtí

Judaismus učí, že v nemoci a smrti nesmí být člověk opuštěn.¹⁰² V každé židovské obci je dobře organizovaná sociální služba, která zajistí významné slavnostní úkony spojené s posledními záležitostmi člověka. Spolky jsou vedené zvláště pro každé pohlaví, tedy mužské a ženské. Tato zbožná sdružení nesou název Pohřební bratrstvo (*Chevra kadiša*). Úkolem spolků je především odejmout starosti pozůstalým o všestranné zajištění důstojné péče o tělo zesnulého. Členové pocházejí ze všech společenských vrstev, musí být mravně zcela bezúhonní a jejich hlavní motivací k vykonávání této dobročinné a nezištné služby je plnění *micvy*.¹⁰³

Umírající musí dostat příležitost připravit se na smrt, urovnat materiální záležitosti a rozloučit se se svojí pozemskou existencí, aby mohl očištěný a se všemi smířený předstoupit před Boha.¹⁰⁴

Než je *Chevra kadiša* povolána k vykonání svého poslání, ujistí se přítomní pomocí pířka přiloženého k nosu či ústům, že zesnulý skutečně nedýchá. Pozůstalý, nejlépe nejstarší syn, zatlačí mrtvému opatrně a s úctou oči, v případě potřeby se mu zavřou ústa. Bílým sukmem, kterého se dotknou především děti a příbuzní zemřelého, se mrtvému přikryje obličej.¹⁰⁵

Úcta, s jakou je zacházeno s mrtvým tělem, vychází z přesvědčení, že bude vzkříšeno.¹⁰⁶ Úcta před smrtí je zřetelná i ze skutečnosti, že se židé brání pitvě.¹⁰⁷ Místnost, ve které leží tělesné ostatky, je oddělena od ostatních prostor. Mrtvé tělo je uloženo na márách, přikryto pouze bílou tkaninou a za neustálého dozoru čeká na pohřbení; to by se mělo uskutečnit co nejdříve, nejlépe ještě v den úmrtí. Vedle těla hoří svíce, jejíž plamínek symbolizuje duši, která je dosud mezi živými. Před uložením ostatků do rakve je tělo pečlivě rituálně omyto (*tahara*). Židé v *diaspoře* jsou ukládáni v bílých lněných rubáších (*tachrichim*) do beden z bílých neohoblovaných prken

¹⁰² PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 135.

¹⁰³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 242, 243.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 244.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 247.

¹⁰⁶ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 96.

¹⁰⁷ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 274.

(aron).¹⁰⁸ V Izraeli se pohřbívá do země bez rakve.¹⁰⁹ Prostota židovských pohřebních zvyklostí symbolizuje, že i ve smrti jsou si všichni rovni a nejsou rozdíly mezi bohatými a chudými.¹¹⁰ Do rakve je zesnulému přikládáno pouze to, co k tělu patří nebo se během života stalo jeho součástí (např. protéza). Dno a stěny rakve jsou vyloženy velkým prostěradlem. Mrtvému muži se navíc do rakve rozprostře jeho *talit*, zbavený trásní a ozdob, do něhož je posléze zahalen.¹¹¹ Do rakve se nesmí vkládat žádné květy ani šperky.¹¹² Před uzavřením rakve se vnitřek popráší hlínou ze Svaté země.¹¹³

Pohřeb se nesmí konat o *sabatu* ani v židovských svátečních dnech.¹¹⁴ Na druhou stranu nejsou v Jeruzalémě žádnou zvláštností noční pohřby.¹¹⁵

Hrob je vykopán teprve v den, kdy do něj bude nebožtík pohřben. Máry jsou k místu pohřebního obřadu doneseny na ramenou. V tuto chvíli si truchlíci natrhnou část oděvu (*kri'a*); na levé straně za rodiče, na pravé za ostatní příbuzné. Některé zdroje uvádějí, že k natržení oděvu dojde hned u smrtelného lůžka. Tím vyjadřují bolest a smutek nad ztrátou člena rodiny. Po modlitbách a prostém slovu rozloučení se zesnulým odnesou příbuzní a přátelé rakev k hrobu, ale už ne na ramenou. Rakev se do hrobu spouští se slovy: „*Ty vytrvej do konce. Pak odpočineš, ale na konci dnů povstaneš ke svému údělu.*“ (Da 12, 13) Nejbližší příbuzný nabere lopatou čerstvou zeminu a třikrát po sobě zasype zeminou rakev. Každý další, který ho následuje, vždy lopatu vrátí na původní místo. Lopatu si nepředávají z ruky do ruky. Když je hrob zasypán hlínou, cituje se z Bible: „*A prach se vrátí do země, kde byl, a duch se vrátí k Bohu, který jej dal.*“ (Kaz 12,7). V souladu s tímto výrokiem odmítají Židé kremaci a trvají na pohřbení do země. Na závěr pohřbu se modlí stará, ctihodná modlitba *Kadiš*.¹¹⁶

¹⁰⁸ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 241-250.

¹⁰⁹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 97.

¹¹⁰ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 136.

¹¹¹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 249, 250.

¹¹² PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, s. 96.

¹¹³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 251.

¹¹⁴ BAUMANN, A. H. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 71.

¹¹⁵ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 97.

¹¹⁶ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 250-260.

Po pohřbu následuje roční období smutku. V době do pohřbu a následujících sedm dní (*šiva*) nevycházejí pozůstalí z domu.¹¹⁷ Sedí na zemi nebo na nízkých stoličkách, jako při smutku za zničený jeruzalémský chrám.¹¹⁸ V dalších třiceti dnech smutku (*šelošim*) se již pozůstalí pomalu vrací k běžným povinnostem života. Do jednoho roku od smrti rodičů je povinností pozůstalých dětí každý den se modlit *Kadiš* při veřejné bohoslužbě a kromě jiných zvláštních smutečních ustanovení se zdržet zábavy. Zpravidla rok po úmrtí se teprve vztyčuje kamenný pomník (*maceva*).¹¹⁹ Výroční den úmrtí rodiče se nazývá *jarcajt*. V tento den se zapálí věčné světlo (*ner tamid*), které se nechá hořet celý den a modlí se *Kadiš*.¹²⁰

Židovství považuje hřbitov za posvátné místo.¹²¹ Je zvykem klást na hroby na památku kamínky, pod které se někdy položí lísteček s požehnáním nebo vzkazem.¹²² Otevření hrobu považuje židovství za pohanění místa posledního odpočinku a je tedy kromě výjimečných okolností nepřipustné.¹²³

¹¹⁷ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 136.

¹¹⁸ BAUMANN, A. H. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 72.

¹¹⁹ PUTÍK, A., PAVLÁT, L., FIEDLER, J. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*, s. 136.

¹²⁰ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 273.

¹²¹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 97.

¹²² KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 31.

¹²³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 274-279.

3 Křesťanství

Křesťanství je světově rozšířené monoteistické náboženství s největším počtem vyznavačů jeho víry.¹²⁴ Vzniklo jako odnož judaismu a v mnoha ohledech na něj navazuje.¹²⁵ Vystupuje jako náboženský systém, který věřícím slibuje nesmrtelnost, osvobození od démonických sil a odpuštění hříchů. Současně zdůrazňuje, že jedinec je pro Boha důležitý bez ohledu na bohatství, společenské postavení, rasu či pohlaví.¹²⁶ Křesťanský Bůh je trojjediný, je zastoupen ve třech osobách; Bůh – Otec, Syn a Duch svatý tvoří tzv. svatou Trojici. Smyslem života křesťana je osobní spása. Cesta ke spáse vede skrze víru v Ježíše, není podmíněna přísným dodržováním zákona,¹²⁷ ale milostí. Povolání ke spáse je principem, který shromažďuje věřící.¹²⁸ Víra je přijetí nabídky Ježíše žít, myslet a jednat jinak než nevěřící člověk. Předmětem víry křesťanů je Kristovo vzkříšení a znamením této víry je křest.¹²⁹ V pravidle apoštolské víry (*Symbolum apostolicum*) je výstižně vyjádřen celý život Ježíše: „*Věřím v Boha Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země. I v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny, trpěl pod Ponciem Pilátem, ukřižován, umřel i pohřben jest, sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, sedí po pravici Boha Otce všemohoucího, odkud přijde soudit živé i mrtvé. Věřím v Ducha svatého, svatou církev obecnou, společenství svatých, odpuštění hříchů, vzkříšení těla a život věčný. Amen.*“¹³⁰ Výše zmíněný výraz *církev* vychází z řeckého označení „shromáždění Pánovo“, kde Pánem je myšlen Ježíš Nazaretský. Z tohoto důvodu se pojem *církev* pojí jedině s křesťanským náboženským společenstvím. Základ tomuto společenství položil Ježíš udělením zvláštního postavení jeho dvanácti učedníkům – apoštolům, které vybral ze svých žáků. Apoštolové šířili víru po celém světě. Ježíš Kristus si přál zachování jednoty církve, přesto se od té původní, katolické, oddělila náboženská společenství s odlišnými obřady. Katolická církev tato společenství vnímá jako „sesterské církve“.¹³¹ Křesťanství klade důraz na to,

¹²⁴ PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 354.

¹²⁵ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 101.

¹²⁶ MAŠUMIÁNOVÁ, F. *Život po smrti*, s. 74, 75.

¹²⁷ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 101, 107.

¹²⁸ RAHNER, K., VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*, s. 47.

¹²⁹ SOKOL, J. *Čtení z Bible*, s. 277, 282.

¹³⁰ *Kancionál, společný zpěvník českých a moravských diecézí*, s. 11.

¹³¹ TRETERA, J. R. *Konfesi právo a církevní právo*, s. 9, 12, 13, 16, 18.

že život člověka je dar. Skutečnost, že žijeme jen z darovaného, uvádí křesťany do života v bázni boží a podřízenosti autoritám.¹³²

Křesťanství vychází z Bible. Tvoří ji Starý zákon, o který se dělí s židy a muslimy a Nový zákon, který je specificky křesťanskou částí.¹³³ Nový zákon obsahuje 27 knih, které se dělí na 4 evangelia a tzv. apoštolské listy (knihy Skutků, listy Pavlovy, obecné listy a kniha Zjevení). Prostřednictvím Bible se lidé seznamovali s činy Boha a věřili, že slovy Bible k nim promlouvá Bůh sám. Bible vlastně vypráví o všem důležitém od počátku světa a texty promítají skutečný běh života, ve kterém se svět a lidé v něm stále mění.¹³⁴

Křesťané používají lunisolární kalendář. Křesťanské počítání času vychází z události Kristova narození. Ke všem událostem tedy došlo buď před narozením nebo po narození Krista.¹³⁵ V ročním cyklu hraje důležitou roli týden.¹³⁶ Původní zasvěcený svátek v církvi je neděle (*dies Dominica*), den Páně. Církevní příkázání zavazuje všechny křesťany katolíky k účasti na nedělní mši.¹³⁷ V neděli se stala nejvýznamnější událost v životě Ježíše Krista, Zmrtvýchvstání. Církevní rok se dělí na tři okruhy; Velikonoce, Vánoce a liturgické mezidobí¹³⁸ a jsou mu přiřazeny liturgické barvy (např. pro roucha, přehozy na oltáře).¹³⁹

V křesťanství má budova kostela významnou úlohu, považuje se za hmotný příbytek Kristova těla a odehrávají se v něm všechny důležité obřady církevního roku. Pro kostely západního křesťanství je charakteristický půdorys ve tvaru latinského kříže. Za hlavní jsou považovány západní dveře u paty kříže, za kterými je v malé předsíni umístěna nádoba se svěcenou vodou. Z předsíně se vejde do hlavní chrámové lodi, prostoru pro věřící bez rozdílu pohlaví. Na západní straně tohoto prostoru bývá umístěna křtitelnice. Ve východní lodi kostela (východ slunce) je umístěn oltář, který

¹³² SOKOL, J. *Čtení z Bible*, s. 277.

¹³³ PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 354.

¹³⁴ SOKOL, J. *Čtení z Bible*, s. 251, 253.

¹³⁵ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 14.

¹³⁶ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 36.

¹³⁷ TRETERA, J. R. *Konfesiční právo a církevní právo*, s. 224.

¹³⁸ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 14.

¹³⁹ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 36.

symbolizuje místo přechodu mezi časností a věčností a dochází zde ke sjednocení lidského a božského. Do obou stran příčně vybíhající ramena kříže tvoří kaple s oltáři zasvěcenými různým svatým. Cesta od křtitelnice k oltáři, která je lemovaná čtrnácti zastaveními křížové cesty, představuje vzestup ducha k osvobození.¹⁴⁰

¹⁴⁰ WATTS, A. W. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 167-170.

3.1 Narození – svátost uvedení do křesťanského života (iniciace)

Podle příběhu o stvoření světa potrestal Bůh Evu a všechny její ženské potomky bolestmi a zármutkem při rození dětí.¹⁴¹ Přesto je příchod dítěte na svět oslavován v duchu radosti a vděčnosti za dar života. Porod dítěte je odedávna provázen pověrami a rituály. Lidé v Čechách například věřili, že k novorození přijdou v některé ze tří nocí po narození tři staré ženy sudičky, aby dítěti věštily jeho budoucí osud a přičky mu vlastnosti. Z toho důvodu rodiče dítěte po tři večery nechávali na stole pro sudičky pohoštění - chléb a sůl.¹⁴²

Křest (*baptisma*) je první iniciační svátostí křesťanství, kterou věřící vstupuje do církve, do společenství věřících.¹⁴³ Křest znamená „smrt starého člověka“ s jeho hříchy a narození nového, čistého, z vody.¹⁴⁴ Tímto obřadem dostává příslib věčného života, neomezeného životem pozemským.¹⁴⁵ Křest patří mezi tři svátosti, spolu s biřmováním a kněžským svěcením, které člověk může přijmout pouze jednou v životě.¹⁴⁶ Vtiskují totiž křesťanům nezrušitelné duchovní znamení.¹⁴⁷ V počátcích křesťanství přijímali křest pouze dospělí lidé. Později se začal křest udílet i malým dětem, ale jen v případě, že rodiče a kmotři přijali závazek toto dítě vychovávat k víře v Boha.¹⁴⁸ Svátost křtu tedy může být udělena dětem i dospělým a s ohledem na to byly vytvořeny dva různé obřady. Obřad určený dětem je ještě upraven podle toho, zda je křtěno nemluvně či dítě, které je schopno vyznat víru slovy.¹⁴⁹

Od starověku se rozlišují tři typy křtu: křest vodou, křest krve a křest touhou. Nejobvyklejší formou je křest vodou. Křest vodou může probíhat trojím ponořením křtěnce do křestní vody nebo trojím politím či pokropením křtěnce křtitelem. Křtem krve byli pokřtěni kandidáti křtu (*katechumeni*), kteří zemřeli mučednickou smrtí ještě před svým křtem. Byli považováni za křesťany pokřtěné vlastní prolitou krví. Obdobným principem je křest touhou. V tomto případě však *katechumen* zemřel před

¹⁴¹ WATTS, A. W. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 51.

¹⁴² SKOPOVÁ, K. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*, s. 10, 17.

¹⁴³ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 34.

¹⁴⁴ SOKOL, J. *Čtení z Bible*, s. 281.

¹⁴⁵ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 59.

¹⁴⁶ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 35.

¹⁴⁷ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 209.

¹⁴⁸ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 34.

¹⁴⁹ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 14, 15.

svým křtem přirozenou smrtí. Tím, že však dal před smrtí najevo svou touhu být pokřtěn, nepřišel o svoje postavení křesťana.¹⁵⁰

Křest dítěti udílí obvykle kněz nebo jáhen, dospělého by měl pokřtít biskup. Biskup může tímto úkolem pověřit kněze, který *katechumena* připravoval. V krajní situaci, zejména v ohrožení života, může křest udělit každý, třeba i obyčejnou vodou. I nepokřtěný, „má-li úmysl konat to, co koná církev, když křtí“.¹⁵¹

Před vchodem do kostela uvítá křtem pověřený zástupce církve rodiče a kmotry. Kmotři zde zastupují společenství věřících. Kněz se rodičů ptá na jméno křtěnce a co vlastně rodiče od církve chtějí. Oba rodiče by měli požádat o křest dítěte a spolu s kmotry slíbit, že se postarají o řádnou křesťanskou výchovu.¹⁵² Před obřadem udílení svátosti křtu jsou *katechumeni* pomazáni olejem *katechumenů*. Kněz posvětil křestní vodu, pokud už není posvěcena, rodiče a kmotři se odřikávají zla a vyznávají víru.¹⁵³ Po přečtení textu Písma svatého vyloží kněz posvátnost a potřebnost křtu (*homilie*).¹⁵⁴ Při trojím vylití křestní vody na hlavu osloví kněz *katechumena* jménem a pronese: „*Já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*“ Poté křtěnci nebo jeho rodičům předá hořící svíci a bílé roucho – symboly nového života v Kristu. Úkolem každého křesťana je vnášet Krista do času a prostoru svého života, podílet se na jeho kněžském, prorockém a královském poslání. Za tímto účelem je nově pokřtěný pomazán posvátným olejem (*křížmo*). Při křtu dostává dítě své křestní jméno. Bývá zvykem pojmenovat dítě po světci, který se pak stává jeho patronem a nebeským ochráncem.¹⁵⁵ Na závěr obřadu udělí kněz rodičům pokřtěného dítěte požehnání.¹⁵⁶

První přijímání, Nejsvětější Eucharistie (*Sanctissima Eucharistia*) je v katolické církvi spojeno s Večeří Páně,¹⁵⁷ z níž vzešla ústřední církevní slavnost, svátost eucharistie. Poslední večeří Páně popisují všechna evangelia. Umytím nohou

¹⁵⁰ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 34.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 35.

¹⁵² POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 16, 19, 20.

¹⁵³ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 35.

¹⁵⁴ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 20.

¹⁵⁵ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 35, 36.

¹⁵⁶ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 22.

¹⁵⁷ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 59.

učedníkům tyto vyzval Kristus k pokoře a bratrské lásce. Oznámil jim, že bude jedním z nich zrazen.¹⁵⁸ Požehnal chleba a prohlásil ho za své tělo: „*Vezměte a jezte z toho všichni. Toto je moje tělo, které se za vás vydává*“. Vzdal díky kalichu s vínem a víno tím povýšil na svou krev: „*Vezměte a pijte z něho všichni. Toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás a za všechny na odpuštění hříchů*“.¹⁵⁹ Katolicky vychovávané dítě se na tuto událost připravuje v rodině a ve vyučování náboženství. Většinou na „Bílou“ neděli (neděle po Velikonocích) si slavnostně oblečené dítě přinese s sebou na mši k prvnímu přijímání křestní svíci a poprvé se účastní eucharistie. Na závěr eucharistie uděluje kněz dětem a jejich rodinám zvláštní požehnání.¹⁶⁰

Na prahu dospělosti přijímá křesťan svátost biřmování (*confirmatio*). Je to obřad zasvěcení do náboženské dospělosti, „pečeť křtu“.¹⁶¹ Biřmování je chápáno jako obnovení křestní smlouvy.¹⁶² V katolické církvi udílí svátost biřmování biskup, pouze v určitých vyjmenovaných případech může biskup tímto úkolem pověřit kněze. Obvyklým časem pro tuto událost jsou Letnice.¹⁶³ Letnice jsou slavností Seslání Ducha Svatého, jimiž vrcholí velikonoční liturgický okruh. Slaví se 50. den po Velikonocích a desátý den po slavnosti Nanebevstoupení Páně. Duch svatý je křesťany uctíván jako zdroj života, modlitby a jednoty.¹⁶⁴

Biřmování se mohou účastnit kmotři. Měli by to být stejní kmotři, kteří byli při křtu. Tím by se ještě podpořila souvislost mezi křtem a biřmováním. Tato spojitost je vyjádřena i konáním odřeknutí se zla a vyznáním víry, které ale při biřmování už koná biřmovanec sám po vlastní úvaze.¹⁶⁵ Obřad je doprovázen modlitbou nad biřmovanci, kterým se dostává na čelo pomazání posvátným olejem (před 2. vatikánským koncilem býval smíšený s balzámem). Současně s gestem pomazání osloví biskup biřmovaného nově uděleným jménem a slovy: „*Přijmi pečeť daru Ducha svatého. Pokoj s tebou!*“¹⁶⁶

¹⁵⁸ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 192.

¹⁵⁹ *Český misál*, s. 438, 439.

¹⁶⁰ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 59.

¹⁶¹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 35, 58.

¹⁶² KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 60.

¹⁶³ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 59.

¹⁶⁴ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 98, 100.

¹⁶⁵ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 29, 30.

¹⁶⁶ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 59.

3.2 Manželství – posvátná smlouva založená na božském právu

Svátost manželství symbolizuje spojení Krista a církve a vyžaduje plnění závazku věrnosti, vycházejícího z Desatera přikázání: „*Nezcižolíš*“ a „*Nebudeš prahnout po manželce svého bližního*“. (Ex 20)¹⁶⁷

Zprostředkováním možného sňatku se zabývali profesionální dohazovači. Když došlo k domluvě příznivých podmínek mezi rodinami snoubenců, podíleli se dohazovači na uzavření svatební, případně i odstupní smlouvy. Tyto smlouvy řešily nejen majetkové uspořádání po uzavření manželství, ale i případné zajištění v krizové situaci manželství (např. ovdovění, zběhnutí muže).¹⁶⁸

Zasnoubení je bráno jako jedno či oboustranný příslib budoucího uzavření manželství. Je to nepovinná soukromá oslava bez právní závaznosti, která se koná zpravidla doma v kruhu rodiny a přátel.¹⁶⁹

Po zasnubách následovaly ohlášky v kostele. Tři po sobě jdoucí neděle v době hlavních bohoslužeb se v kostele veřejně oznamovala jména ženicha a nevěsty. Účelem ohlášek bylo zveřejnění záměru uzavřít manželství a vystavit tak vztah snoubenců obecné kontrole, aby se vyloučily případné překážky sňatku. Ohlášky se v naléhavém případě mohly konat všechny tři najednou. Biskup mohl udělit dispenz, aby se ohlášky nekonaly vůbec.¹⁷⁰

V období předvelikonočního půstu a o adventu se podle církevních předpisů nemá pořádat svatba. Církev nedoporučuje pátek (kvůli ukřižování Páně), ani neděli. Jako nevhodné se považuje i období rodinného smutku po zemřelém. Na základě staré pověry je nepříznivým měsícem pro svatbu květen.¹⁷¹ Nejoblíbenějším svatebním dnem bylo úterý následující po neděli, ve které byly poslední ohlášky.¹⁷²

¹⁶⁷ HALÍK, T. *Prohlášení světa: ze života světových náboženství*, s. 90, 91.

¹⁶⁸ NAVRÁTILOVÁ, A. *Namlouvání, láska a svatba*, s. 219, 220.

¹⁶⁹ TRETERA, J. R. *Konfesionální právo a církevní právo*, s. 242.

¹⁷⁰ NAVRÁTILOVÁ, A. *Namlouvání, láska a svatba*, s. 232.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 235.

¹⁷² SKOPOVÁ, K. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*, s. 44.

Křesťanství neukládá manželství (*matrimonium*) jako náboženskou povinnost, ale významem je vnímáno jako základní stavební kámen lidské společnosti. Manželství je v pojetí katolické církve posvátná věc (*res sacra*), řečí kanonického práva trvalé životní společenství muže a ženy zaměřené k jejich společnému přirozenému dobru a k plození a výchově potomků. Důležitými vlastnostmi manželství je jednota a nerozlučitelnost. Církev trvá na důsledném zachování principu monogamie, to znamená, že druhý sňatek uzavřený ještě za života předcházejícího manželského partnera není uznán za manželství. Svátostné manželství může vzniknout pouze mezi dvěma pokřtěnými, již není podstatné, jaké církve jsou členy.¹⁷³ Svátost manželství by měla být udělována při mši svaté. Obřad konaný při mši svaté může začít uvítáním snoubenců knězem u vchodu do kostela. Poté kněz odvede snoubence k oltáři. Kněz také může čekat na snoubence u oltáře a vložit zvláštní uvítání přítomných do pozdravu na začátku mše svaté. Následuje obvyklá bohoslužba slova a kázání, ve kterém kněz na základě učení Bible vykládá tajemství manželství.¹⁷⁴ Po třech veřejně pronesených kladných odpovědích na otázky, zda je jejich rozhodnutí svobodné a upřímné, zda se pro manželství rozhodují opravdu na celý život a zda jsou připraveni přijmout děti a vychovat je podle Božího zákona,¹⁷⁵ jim sváže kněz symbolicky ruce štólou¹⁷⁶ a snoubenci pronesou slib tohoto znění: „*Odevzdávám se ti a přijímám tě za manžela (manželku). Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi pomáhá Bůh.*“¹⁷⁷ Ženich a nevěsta si složením manželského slibu před zástupcem církve a dvěma svědky vzájemně udělují svátost manželství.¹⁷⁸ Kněz či jáhen (nebo jiný zplnomocněný zástupce církve) následně pronese: „*Před Bohem, před církví i před tímto shromážděním potvrzují, že jste řádně uzavřeli manželství. Co spojil Bůh, ať člověk nerozlučuje!*“ Kněz posvětil prsteny, které si novomanželé vymění a následují přímluvné modlitby. Není-li svatební obřad součástí mše, je ukončen závěrečným požehnáním.¹⁷⁹ Manželství se uzavírá zásadně ve farním kostele, jen výjimečně na jiném vhodném místě.¹⁸⁰ Církevní právo také zná pojem tajně uzavřené manželství. K uzavření

¹⁷³ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 231, 233-235, 239.

¹⁷⁴ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 80.

¹⁷⁵ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 90.

¹⁷⁶ NAVRÁTILOVÁ, A. *Namlouvání, láska a svatba*, s. 301.

¹⁷⁷ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 90.

¹⁷⁸ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 243.

¹⁷⁹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 90, 91.

¹⁸⁰ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 245.

takového manželství musí být velmi vážné a naléhavé důvody. Všichni zúčastnění (místní ordinář, asistent snatku, svědkové a oba manželé) jsou zavázáni povinností mlčenlivosti.¹⁸¹

I v křesťanství jsou definované překážky manželství. Může jimi být nezpůsobilost muže či ženy řádně sexuálně žít, rozdílné náboženství snoubenců, únos nevěsty za účelem uzavření manželství, způsobení smrti manželskému partnerovi v úmyslu dosažení manželství s jinou osobou, pokrevní i zákonné příbuzenství, švagrovství ve všech stupních přímé linie. Uzavřít manželství také nemohou osoby, které přijali svátost svěcení (jáhni, kněží) nebo jsou vázáni věčnými řeholními slibů (řeholníci). U překážky rozdílného náboženství snoubenců si církve vyhrazuje právo udělení dispenze biskupa.¹⁸²

3.2.3 Rozvod

Svátost manželství je trvalá. Pokud tedy svátostné manželství trvá, nemůže žádný z partnerů přijmout svátost manželství znovu.¹⁸³ Manželství zaniká smrtí jednoho případně obou z manželů, a to i v duchovní rovině. Dále církevní právo uznává církevní prohlášení manželství za neplatné a církevní rozvázání manželství. Zrušení manželství je možné jen ve zcela výjimečných případech, např. při nedokonání řádného manželství. To znamená, že nedojde k intimnímu úkonu, a to je v rozporu s přirozeným účelem manželství.¹⁸⁴ V zásadě se tedy manželství považuje za nezrušitelný svazek na základě Božího ustanovení: „*Co Bůh spojil, ať člověk nerozlučuje.*“ (Mt 19, 6)

¹⁸¹ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 246.

¹⁸² Tamtéž, s. 248-251.

¹⁸³ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 77.

¹⁸⁴ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 235, 265, 266.

3.4 Úmrtí

Křesťanská naděje na věčný život je postavena na slově Kristově: „*Já jsem vzkříšen a život. Kdo ve mne věří, neumře navěky.*“ Podle učení svatého Pavla by křesťané byli „*nejubožejší ze všech lidí*“, kdyby neměli naději na vzkříšení a zaměřili svůj život a svoji víru pouze k pozemským záležitostem.¹⁸⁵

Těžce nemocným či umírajícím lidem musí být umožněno se před smrtí smířit se sebou, s Bohem i lidmi prostřednictvím svátosti pokání neboli smíření (*sacramentum paenitentiae, reconciliatio*).¹⁸⁶ Pokání spočívá v odvrácení se od minulosti i od budoucnosti zpět ke svému Stvořiteli.¹⁸⁷ Zvláštní svátostí, známou jako „poslední pomazání“, je svátost pomazání nemocných (*unctio infirmorum*).¹⁸⁸ Tato svátost má po smrti otevřít cestu do nebeské blaženosti a umožnit spojení člověka s Bohem.¹⁸⁹ Při obřadu udílení svátosti pomazání nemocných kněz mlčky položí ruce na hlavu nemocného či umírajícího. Svátost je naplněna pomazáním posvěceným olejem na čele a na ruku, při kterém kněz říká: „*Skrze toto svaté pomazání ať ti Pán pro své milosrdenství pomůže milostí Ducha svatého. Ať tě vysvobodí z hříchů, ať tě zachrání a posilní.*“¹⁹⁰

V místnosti, kde zemřel člověk, je zvykem otevřít okno, aby mohla duše zemřelého volně odletět. Za zemřelého se také zvonil umíráček. Zesnulému zatlačí oči a podvážou bradu šátkem, aby neměl otevřená ústa. Po umytí a u muže i oholení byl mrtvý oblečen do bílého rubáše nebo jiných šatů, ve kterých si přál být pohřben. Takto opatřený nebožtík byl uložen na umrlčí prkno na máry. Přikrytý bílou plachtou čekal na zhotovení rakve. Rakev byla vybírána podle věku a sociálního postavení člověka. Člověk byl na svoji poslední cestu vybaven křížkem, růžencem, modlitební knížkou a někdy i věcmi osobní potřeby (např. dýmka, peníze). Kolem otevřené rakve hořely svíce.¹⁹¹

¹⁸⁵ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 98.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 98.

¹⁸⁷ WATTS, A. W. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 202.

¹⁸⁸ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 98.

¹⁸⁹ WATTS, A. W. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 175, 176.

¹⁹⁰ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 58.

¹⁹¹ SKOPOVÁ, K. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*, s. 76-79.

Pohřbívalo se třetí, nejdéle čtvrtý den po úmrtí. Teprve v den, kdy se rakev na márách vynášela z domu, byla přiklopena víkem a zatlučena. Nebožtík byl vynášen z domu nohama napřed a při překročení prahu domu se nosiči třikrát křižovali.¹⁹² Pohřbem vyprošuje církev zemřelým duchovní pomoc, prokazuje úctu jejich tělům a dodává útěchu z naděje živým.¹⁹³ Zemřelí jsou odevzdáni Boží milosti a dostávají dary na cestu smrti, peklem až po vzkříšení.¹⁹⁴ Pohřeb se má konat ve farním kostele zemřelého, s vědomím vlastního faráře lze zvolit i jiný kostel.¹⁹⁵ Smuteční obřad se většinou dělí na dvě části: slavnost v kapli a u hrobu.¹⁹⁶ Rakev s tělem mrtvého je umístěna na katafalku před oltářem se šesti svícemi po stranách. Po skončení mše k ní sestoupí kněz od oltáře a zahájí obřad posledního rozloučení.¹⁹⁷ Zesnulý kněz je v rakvi na katafalku položen nohama směrem do kostela a hlavou k oltáři. Laik leží nohama u oltáře a hlavou ke dveřím kostela. Toto uložení vychází z předpokladu, že kdyby se postavil kněz, musí hledět směrem k věřícím, naopak laik by měl hledět na oltář. Po slavnosti v kapli je rakev odnesena na hřbitov k čerstvě vykopanému hrobu. Kněz se postaví do hlav rakve, pomodlí se, za všechny se rozloučí se zesnulým a odevzdá jeho duši Bohu. Poté, co svěcenou vodou vykropí hrob i rakev, spustí muži rakev do hrobu a kněz na ni hodí jako první hrst hlíny. Při smuteční hudbě všichni zúčastnění v čele s rodinou zemřelého postupně přistupují k hrobu a hází do něj květiny a hrsti hlíny.¹⁹⁸ Pohřbívání do země je „zbožný zvyk“, který je doporučovaný pro utvrzení v naději, že kdo je ve smrti podobný Kristu, bude jím také probuzen k novému životu a uveden *do místa občerstvení, světla a míru*.¹⁹⁹ Pohřeb žehem není zakázán, pokud nebyl zvolen z důvodů odporujících křesťanské nauce.²⁰⁰ V den pohřbu se slouží mše za mrtvého. Tato tzv. „zádušní mše“ se může opakovat jako vzpomínková mše u příležitosti výročí úmrtí.²⁰¹ Hlavním účelem těchto obřadů je zmírnění očistcových trestů.²⁰² Všemi výše

¹⁹² SKOPOVÁ, K. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*, s. 81.

¹⁹³ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 221, 222.

¹⁹⁴ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 61.

¹⁹⁵ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 221, 222.

¹⁹⁶ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 61.

¹⁹⁷ WATTS, A. W. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 185, 188.

¹⁹⁸ SKOPOVÁ, K. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*, s. 81, 84.

¹⁹⁹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 98.

²⁰⁰ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 221, 222.

²⁰¹ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 61.

²⁰² WATTS, A. W. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 185.

uvedenými rituály dokazuje obec věřících svou víru ve společenství svatých a svou lásku, která překoná smrt.²⁰³

Bývalo zvykem pořádat pohřební hostinu, při které se vzpomínalo na mrtvého.²⁰⁴ Pozůstalí nosili za svého příbuzného smutek a nezúčastňovali se zábav. Po manželovi se držel smutek obvykle rok, po rodičích půl roku a po dítěti ještě kratší dobu.²⁰⁵

Hrob se upravuje po několika dnech, když čerstvě navršená hlína slehne. Úcta k zesnulým je na křesťanských hřbitovech prokazována upravenými, většinou květinami hojně ozdobenými hroby a rozžatými svícemi. Je zvykem každou neděli po dopolední mši navštívit hrob a pomodlit se za duše drahých zesnulých.²⁰⁶

²⁰³ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*, s. 59.

²⁰⁴ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U., VEJNAROVÁ, T. *Svátky světových náboženství*, s. 61.

²⁰⁵ SKOPOVÁ, K. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*, s. 89, 90.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 84, 88, 89.

4 Komparace judaismu a křesťanství

Již z uspořádání center realizace kultu jednotlivých náboženství je patrná jejich podstata. Judaismus je založen na zákazech a příkazech, a proto je ústředním místem v *synagoze* schránka s uloženou *Tórou*. Křesťanství je založeno na víře v Ježíše Krista, pozornost v kostele je tedy upírána k oltáři symbolizujícímu hmotný přibýtek Kristova těla. Judaismus je národní náboženství. Průběh náboženských obřadů včetně tradic a zvyků je pevně dán náboženskými předpisy. Příčinou odlišností v provedení rituálů je židovská *diaspora*. V judaismu z obřadů sálá oslava života, radost z něho, úcta k životu. Křesťanství patří mezi univerzální náboženství. Liturgie křesťanských náboženských obřadů je pevně dána církevními předpisy. Obřady jsou ovlivněny a značně rozšířeny lidovými zvyky a tradicemi, které ale nejsou jejich přirozenou součástí jako je tomu v židovství. Křesťanské obřady se vyznačují oslavou člověka, zdůrazněním jeho hodnoty.

Narození dítěte je ve společenství věřících obou náboženství přijímáno jako velký dar života a vnímáno jako důležitý prostředek zachování a šíření lidského rodu. Rozdíl shledávám v tom, že dítě v židovské rodině se už jako Žid narodí, dítě z křesťanské rodiny se křesťanem stane až po přijetí svátosti křtu. V judaismu je přikládán velký význam narození potomka mužského pohlaví, křesťanství žádné pohlaví dítěte neupřednostňuje. Mohlo by se zdát, že je ženské pohlaví v judaismu podceňováno, ale není tomu tak. Judaismus ženu ctí a váží si jí, je dávkyní života a paní domu.²⁰⁷ Po narození dítěte můžeme pozorovat rozdíl v přípravě na přijetí do společenství věřících. Zatímco židé chrání dosud neobřezaného chlapce před démony, kteří by mohli obřízce zabránit, křesťané hostí sudičky, které mohou významně ovlivnit budoucí život novorozence bez rozdílu pohlaví. Slavnostní přijetí do židovské náboženské komunity probíhá obřadem obřízky a týká se pouze dítěte mužského pohlaví. Svátost křtu v křesťanství je udílena oběma pohlavím bez rozdílu. Tyto dva obřady jsou srovnatelné pouze svým účelem - přijetím nového člena do náboženského společenství věřících za účasti kmotrů. Při této příležitosti také členové obou náboženství získávají své jméno. V judaismu zaujímá významné postavení prvorozený chlapec, který musí být otcem vykoupen z povinnosti sloužit Bohu. Žádný srovnatelný

²⁰⁷ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 17.

rituál v křesťanství nenajdeme. Židovské obřady *bar micva* (respektive *bat micva*) a křesťanská svátost biřmování jsou potvrzením náboženské zralosti a osobního souhlasu s příslušností k náboženství svých otců. Hranice náboženské zralosti v judaismu je 13 let u chlapců a 12 let u dívek. Křesťan bez rozdílu pohlaví dosahuje náboženské zralosti ve věku 14 let.²⁰⁸

Obě náboženství přikládají manželství velký společenský význam. Institut manželství v judaismu je *micva* a předchází mu celoživotní výchova ke splnění tohoto náboženského příkazu. Manželství se považuje za svaté, ale nepohlíží se na ně jako na svátost. Při uzavírání manželství si muž bere ženu; dochází tak pouze k jednostrannému manželskému slibu. Křesťanství neukládá uzavření manželství jako náboženskou povinnost, avšak patří mezi sedm svátostí. K přijetí svátosti manželství jsou snoubenci připravováni na několika na sebe navazujících přípravných setkáních. Oboustranný manželský slib skládají snoubenci při vzájemném udílení svátosti manželství. Součástí židovské svatby jsou zasnuby, které mají právní důsledky. V křesťanství plní tento účel v určitém slova smyslu ohlášky, které ale nejsou zahrnuty do svatebního obřadu. Židé mohou uzavřít manželství kdekoliv. Zásadní roli při uzavírání židovského sňatku hraje *chupa*. Křesťané přijímají svátost manželství v kostele, pouze ve výjimečných případech na jiném vhodném místě. Obě náboženská společenství vyžadují při uzavírání manželství přítomnost dvou svědků. Rozvod židovské náboženství připouští. Křesťanství považuje manželství za nezrušitelné. Křesťanská rozluka manželství je možná pouze ve zcela výjimečných případech.

Podle židovského náboženství je posmrtný život jen stínovým pokračováním pozemského bytí. K naplnění životního poslání docházelo na zemi.²⁰⁹ V křesťanském pojetí existuje život po smrti, ve kterém věřící poznají Boha a stanou se nesmrtelnými. Židovský pohřeb by se měl konat ještě týž den, nejpozději v den následující po úmrtí. K tomuto požadavku vedou nejen hygienické důvody (rozklad těla v teplém podnebí Izraele), ale hlavně zajištění klidu pro duši zemřelého.²¹⁰ Židovský pohřeb se koná u lůžka zemřelého a u hrobu. Křesťan bývá pohřben třetí, nejpozději čtvrtý den po

²⁰⁸ TRETERA, J. R. *Konfesi právo a církevní právo*, s. 247.

²⁰⁹ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 208.

²¹⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?*, s. 38.

smrti. Termín je dán zcela prozaickým důvodem, časem potřebným pro výrobu rakve. Pohřeb se koná v kostele a poté u hrobu. Židé kremaci zcela odmítají. Křesťané pohřbením nezakazují. Židovské hřbitovy jsou prosté, na hroby jsou pokládány jen kamínky se vzkazy. Hroby a náhrobky na křesťanském hřbitově odrážejí společenské i sociální postavení pohřbeného člověka a jsou obloženy květinami, věnci a svícemi.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo stručně popsat a porovnat rituály spojené s významnými mezníky lidského života ve dvou světových náboženstvích, v judaismu a v křesťanství. Popis vnější formy náboženského života bez poznání hlubšího smyslu může vést k tomu, že se obřady judaismu a křesťanství zdají srovnatelné. Snažila jsem se naznačit možné podobnosti či odchylky. Jsem přesvědčena o tom, že kdyby komparaci prováděl zástupce jednoho či druhého vyznání, tvrdil by, že obřady jeho náboženství jsou jedinečné a s ničím jiným nesrovnatelné. Každý z nás má právo něčemu věřit a něco ctít bez toho, aby ho někdo jiný za jeho přesvědčení soudil.

Chtěla jsem svou prací poukázat na význam rodinného společenství bez ohledu na víru, kterou vyznávají jeho členové. V době, ve které žijeme, se vytrácí tradiční soudržnost rodiny a mnoho zvyků spojených s důležitými etapami životního cyklu upadá v zapomnění. Proto by mohla má práce také přispět k připomenutí a oživení zájmu o rodinné obřady. Možná by mohl návrat k rodině a jejím nenahraditelným hodnotám částečně vyřešit narůstající problém hledání jistot a pevného zázemí v komunitách drogově závislých či fanatických sektářů. Jistě bychom zaznamenali úspěch v péči o staré a nemocné lidi v domácím prostředí. Snížil by se i počet opuštěných dětí, vyrůstajících v ústavních zařízeních, která jen vzdáleně připomínají rodinné zázemí.

Z osobního rozhovoru s farářem římskokatolické církve P. Jiřím Hájkem vyplynulo, že svátost manželství v současné době přijímá velmi málo párů. Konkrétně ve Stříbře, kde je správcem místní farnosti, se jedná o jeden či dva obřady ročně. Je téměř pravidlem, že jeden ze snoubenců nebo oba snoubenci mají slovenské státní občanství. Srovnatelný je i zájem o udílení svátosti křtu. Tyto údaje potvrzují skutečnost, že vliv sekularizace na naši společnost je stále silný.

6 Seznam použité literatury

1. BAUMANN, Arnulf H. *Co by měl každý vědět o židovství*. Přel. Lydie Cejpková, Kalich, Praha 2000, ISBN 80-7017-205-3.
2. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 7. přepracované vydání. Přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon, Česká biblická společnost, Praha 1996, ISBN 80-85810-11-5.
3. *Český misál*. 1. vydání, Česká liturgické komise, Praha 1983.
4. DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*. 1. vydání, Aleš Čeněk, Dobrá Voda 2003, ISBN 80-86473-43-0.
5. DE VRIES, Simon Philips. *Židovské obřady a symboly*. 1. vydání, přel. Marie Holá, Vyšehrad, Praha 2009, ISBN 978-80-7021-963-8.
6. HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*. 1. vydání, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006, ISBN 80-7106-834-9.
7. *Kancionál, společný zpěvník českých a moravských diecézí*. 1. vydání, Katolický týdeník, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-86615-01-4.
8. KIRSTE, Reinhard, SCHULTZE, Herbert, TWORUSCHKA, Udo, VEJNAROVÁ, Tabita. *Svátky světových náboženství*. Vyšehrad, Praha 2002, ISBN 80-7021-588-7.
9. KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vydání – 1. dotisk, přel. Eva Lajkepová a Pavel Kolmačka, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, ISBN 80-7325-059-4.
10. MA'SÚMIÁNOVÁ, Farnáz. *Život po smrti*. 1. vydání, přel. Igor Košut, Oneworld Publications, Brno 1996, ISBN 80-85617-83-8.
11. NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Namlouvání, láska a svatba*. 1. vydání, Vyšehrad, spol. s r. o., Praha 2012, ISBN 978-80-7429-238-5.
12. NOSEK, Bedřich, DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vydání, Karolinum, Praha 2010, ISBN 978-80-246-1518-9.
13. PAVLINCOVÁ, Helena, HORYNA, Břetislav. *Judaismus, křesťanství, islám*. 2. vydání, Nakladatelství Olomouc, Olomouc 2003, ISBN 80-7182-165-9.
14. POKORNÝ, Ladislav. *Světlo svátostí a času*. 2. vydání, ZVON, české katolické nakladatelství, Praha 1990.

15. PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo, FIEDLER, Jiří. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé – dějiny a kultura*. 4. vydání, Židovské muzeum v Praze, Praha 1997, ISBN 978-80-86889-59-7.
16. PUTÍK, Alexandr, ŠEDINOVÁ, Jiřina, DOLEŽELOVÁ, Jana. *Židovské tradice a zvyky*. Židovské muzeum, Praha 1995, ISBN 80-85608-14-6.
17. RAHNER, Karl, VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. 1. vydání, přel. František Jirsa, Zvon, Praha 1996, ISBN 80-7113-088-5.
18. SKOPOVÁ, Kamila. *Rodinné svátky o století zpátky aneb Oslavy a rituály v české domácnosti*. 1. vydání, Filip Tomáš – Akropolis, České Budějovice 2010, ISBN 978-80-87310-11-3.
19. SOKOL, Jan. *Čtení z Bible*. 1. vydání, Česká biblická společnost, Praha 1996, ISBN 80-85810-10-7.
20. SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* 1. vydání, přel. Eva a Pavel Dobšíkovi, Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, Brno 2007, ISBN 978-80-87029-07-7.
21. TRETERA, Jiří Rajmund. *Konfesní právo a církevní právo*. 1. vydání, Jan Krigl, nakladatelství, Praha 1997, ISBN 80-902045-2-X.
22. VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Vánoc*. 1. vydání, Libri, Praha 2006, ISBN 80-7277-292-9.
23. VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*. 2. vydání, Libri, Praha 2001, ISBN 80-7277-077-2.
24. WATTS, Alan W. *Mýtus a rituál v křesťanství*. 1. vydání, přel. Jan Čulík, Nakladatelství Tomáše Janečka, Praha 1993, ISBN 80-85880-09-1.

Jiné zdroje:

Přednáška Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové – *Dějiny náboženství*, v Plzni, 15.10.2011.

7 Resumé

The Bachelor thesis with the title *Judaism and Christianity – traditions and costumes* deals with a process of ceremonies in life of Jews and Christians. The thesis is divided into two big parts according to a religion which is described.

The first part refers about Judaism. At the beginning of the chapter, Judaism is introduced in general - for better understanding of the following chapters. In the next chapters particular customs and traditions connected with various life events are described: birth, getting married (getting engaged, wedding ceremony, getting divorced) and dead. The thesis focuses on an origin of the tradition, process of celebrating and its importance for human's life.

The second part is about Christianity. At the beginning, the thesis describes the religion in general. In the following chapters customs and traditions in Christianity connected with birth, getting married and dead are described.

Finally, there are some possible similarities and differences of ceremonies connected with important life events in particular religions.